

J. T. Hryniewicz

Wschodnioeuropejskie kontestacje Zachodu oraz ich empiryczna weryfikacja. Prusy, Rosja, Polska

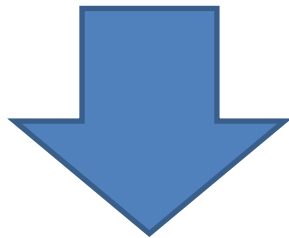
Europa Wschodnia wobec Europy Zachodniej

Istnieje wiele przekonujących argumentów na rzecz tezy, że kraje Wsch. Europy różnią się kulturowo, religijnie, politycznie a nawet epistemologicznie. Jednak, jak to później zobaczymy, różnice te zacierają silne, wspólne dążenie do odpowiedzi na pytanie: jak zareagować na wyzwania płynące z Zachodu; nowej technologii, lepszej organizacji, wyższego poziomu życia a także bardziej atrakcyjnego stylu życia przyciągającego wschodnioeuropejskich współrodaków i last but not least lepszego uzbrojenia. **Dla mieszkańców i elit Wschodniej Europy problem Zachodu polega na tym, że jest tam więcej dobrych rzeczy, które wschodni Europejczycy też by chcieli mieć.**

Zachód → elity wschodnioeuropejskie ← narody

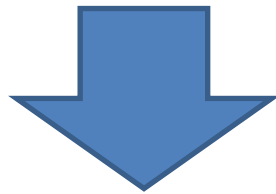
- Elity wschodnie (intelektualne i polityczne) wobec efektu demonstracji ze strony Zachodu i nacisku narodu, żeby mieć to samo. Dwa rodzaje reakcji:
- Zmiana, modernizacja i import kulturowy
- Niezgoda na to co obserwuje się na Zachodzie i troska żeby uchronić swojskość, tożsamość przed wpływami Zachodu

- **Kontestacja Zachodu**, w tej prezentacji =analizy komparatywne wskazujące (implicite' lub explitice') na przewagę dowolnych wytworów narodów wschodnioeuropejskich

Niemieckie kontestacje Zachodu

- Kultura i cywilizacja, XIX wieczne spory o duchowość narodów. Niemcy = duchowość + kultura = nie Zachód. Spengler, socjalizm pruski, szok powojenny – angielska cywilizacja wygrała z kulturą

Zmierzch Zachodu; od gospodarki po muzykę

Rosyjskie kontestacje Zachodu

- Oparte na autodefiniowaniu się przez różnice, ale także na podkreśleniu elementów wspólnych - w Rosji lepiej urządzonych
- Chrześcijaństwo – prawosławie
- Słowiańskość – słowianofilstwo
- Współdziałanie zbiorowe i demokracja – sobornost'
- Kompromis - PRAWDA
- Kartezjański ideał kulturowy – uzupełniony o emocjonalne przeżycia
- Bezosobowość – poświęcenie, litość miłosierdzie

Rosyjskie kontestacje Zachodu, c.d.

**Oparte na autodefiniowaniu się,
w kategoriach opozycji
partytywnej wobec Zachodu**

- Trubeckoj, Gumilow, Dugin i euroazjatyzm.

Euroazjatyzm

- ethnos rosyjski mieszał się z azjatyckimi ethnosami tworząc super ethnos, który od 1812 roku zaczął słabnąć, za sprawą wpływów europejskich a później z powodu pierestrojki zaczął się decentralizować i wręcz rozpadać kulturowo oraz przestrzennie /Gumilow/

Polskie kontestacje Zachodu

Podobne, w treści, do rosyjskich, ale cechujące się większą dbałością o logikę wywodu

- Krytyka bezosobowego prawa
- Prymat więzi religijnej nad bezosobowym kontraktem
- Zanik duchowości, na Zachodzie
- Następstwa: dyskomfort psychiczny, przestępczość, rozpad rodzin, samobójstwa, narkomania, starzenie się, wyludnienie itp.

Polska jest lepszym Zachodem niż on sam

- Behawioralne i psychiczne defekty Zachodu są następstwem odejścia od duchowości i chrześcijańskich źródeł kultury europejskiej
- Polska nie odeszła od źródeł kultury europejskiej i może Zachodowi ofiarować doświadczenie duchowości.

Empiryczna weryfikacja – schemat ogólny

- **Zachód** (zanik całościowej, sakralnej duchowości * wybujały indywidualizmu * rola kobiet) = rozpad kultury. Kryteria bycia Zachodem najlepiej spełniają: Dania, Francja, Holandia, Szwecja, Wielka Brytania

Frustracja, samotność, brak nadziei, samobójstwa, patologie społeczne, wycofanie w życie prywatne, rozpad rodzin, niski poziom urodzeń i samounicestwienie przez depopulację

- **Wschód Polska+Rosja** (sakralna duchowość * mniejszy indywidualizm* inna rola kobiet) = **nie** rozpad kultury

wyraźnie mniejsze lub brak opisanych wyżej negatywnych następstw.

Empiryczna weryfikacja, c.d.

- Zachód = Samotność i wycofanie w prywatność oraz niechęć do współdziałania z innymi ludźmi.
- Aktywna działalność w stowarzyszeniach dobrowolnych, w % ludności
- Obniżenie na przełomie wieków: Wielka Brytania, Niemcy.
- Wzrost: Austria, Irlandia, Belgia.
- Polska – nieco ponad 10%,
- Rosja – nieco poniżej 10%,
- Dania – około 35%, Francja – około 25%,
- Szwecja – około 55%, Wielka Brytania – około 35%.

/Bartkowski, Jasińska – Kania 2002, s. 75/.

Empiryczna weryfikacja, c.d.

Samobójstwa na 100 tys.

Polska 2006	Rosja 2006	Dania 2006	Francja 2006	Holandia 2007	Wielka Brytania 2007	Szwecja 2006
15,2	30,1	11,9	17,0	8,3	6,4	12,2

Źródło: /WHO 2009/

Zabójstwa na 100 tys.

Polska 2008	Rosja 2008	Dania 2007	Francja 2008	Holandia 2007	Wielka Brytania 2008	Szwecja 2008
1,2	14,2	1,4	1,4	1,0	1,2	1,0

Źródło: /UNODOC 2003-2008/

Empiryczna weryfikacja, c.d.

Frustracja, stan psychiczny, aktywność życiowa

- Zachód (rozrost cywilizacji * rozpad kultury)

neuroza i zmniejszona aktywność

- Wschód (**nie** rozpad kultury)

mniejsza neuroza lub brak i większa aktywność

Empiryczna weryfikacja, c.d. Frustracja, stan psychiczny, aktywność życiowa

Bardzo rzadko lub nigdy nie doświadczam / nie odczuwam	Polska	Dania	Francja	Holandia	Wielka Brytania	Szwecja
„Zdołowania” i braku nadziei	75	87	85	83	81	90
Stanów depresyjnych	61	83	72	78	75	80
Napięcia psychicznego	51	66	47	53	57	65
Wciągu ostatnich 4 tygodni twój stan emocjonalny był powodem, że wykonanie pracy lub innej społ. Aktywności było mniejsze od zamierzeń	Nigdy 42	Nigdy 68	Nigdy 68	Nigdy 69	Nigdy 67	Nigdy 66
Stan emocjonalny powodował mniejszą staranność w pracy lub innej aktywności	Nigdy 47	Nigdy 70	Nigdy 71	Nigdy 71	Nigdy 70	Nigdy 71

Źródło: /Mental Well-being, 2006, s. 11, 14, 20, 21/

Empiryczna weryfikacja, c.d.

- **Zachód** (rozpad kultury) = (frustracja * pesymizm) + rozpad rodziny
- **Wschód** (**nie** rozpad kultury) = (**nie** frustracja * pesymizm) + trwałość rodziny

mało urodzeń

więcej urodzeń

Empiryczna weryfikacja, c.d. Rozwody, urodzenia, wzrost populacji

Wskaźniki rozwodów oraz urodzeń	Polska	Rosja	Dania	Francja	Holandia	Wielka Brytania	Szwecja
Rozwody na 1000 ludności, rok 2006	1,9	4,5	2,6	2,3	1,9	b.d dla 2006	2,2
Urodzenia na 1000 ludności, rok 2006	9,8	10,4	12,0	13,0	11,3	12,4	11,7
Liczba dzieci na 1 kobietę, rok 2008	1,39	b.d	1,89	2,0	1,77	1,84	1,91
Przeciętny roczny wzrost populacji w latach 2005 – 2010 w % (urodzenia, zgony, migracje)	-,01	-0,4	0,2	0,5	0,4	0,5	0,5

Źródła: rozwody i urodzenia na 1000 ludności /Demographic Yearbook 2006/, Liczba dzieci na kobietę /Eurostat 2008/, przeciętny roczny wzrost populacji /UNSD 2010/

Empiryczna weryfikacja, c.d.

Na tle Rosji i Polski teza o rozpadzie kultury Zachodu nie uzyskała wystarczającego potwierdzenia empirycznego.

Nie oznacza to końca tego typu dyskusji. Zachód może być w regresie, nie na tle Europy Wschodniej, ale w stosunku do swoich wcześniejszych stanów. Ponadto Weryfikacja była jednak dość fragmentaryczna, nie uwzględniająca czynników jakościowych; bezosobowość, poziom miłosierdzia, modus epistemologiczny itp.

Hipotetyczne możliwości interpretacyjne

- Stwierdzony tu relatywnie mniej korzystny stan rzeczy, w Polsce i Rosji, może być następstwem napływu z Zachodu produktów rozpadającej się kultury. W Polsce i Rosji symptomy neurotyczne są silniejsze niż na Zachodzie, ale ich poziom jest mniejszy, niż mógłby być, wtedy gdyby nie było silnej zintegrowanej kultury duchowej. **Zachód i Wschód się kulturowo rozpadają, ale Wschód wolniej.** Jest to możliwe, ale trudne do udowodnienia. Pomiar stanu Zachodu nie może stanowić punktu odniesienia dla pomiaru Wschodu i odwrotnie, ponieważ oba obiekty się zmieniają wobec siebie.
- **Zachód się nie rozpada, ale Wschód tak.** Jak wynika z analiz Jedlickiego /2002/ oraz Kizwaltera/1999/ Polska i Rosja /zob. np. Bierdiajew 1999/ były w XIX wieku poddane dość silnej presji kulturowej ze strony Zachodu, podobnie jak obecnie związanej z ekspansją kapitalizmu. Polska kultura się nie rozpadła, nie rozpada się i teraz. Nieco inaczej jest w Rosji, gdzie za rozpad kulturowy (dla większości cytowanych tu rosyjskich autorów) może uchodzić rewolucja bolszewicka. Jeżeli tak, to odejście od bolszewizmu jest co najmniej zahamowaniem rozpadu i być może rozwojem. Jeżeli Wschód się nie rozpada, to:
 - Mimo, że Zachód odszedł od wspólnych ze Wschodem (Polska, Rosja) korzeni, kulturowych, na zastosowanym tu dość dużym, poziomie ogólności obie kultury są nadal do siebie dość podobne. Oczywiście jeżeli przejdziemy na niższy poziom analizy, np. kultura prawna, polityczna, gospodarcza wnioski będą odmienne. **Jeżeli Wschód i Zachód są kulturowo podobne, to kultura, per saldo, jest constans a stan psychiczny różnicują czynniki cywilizacyjne.**
 - Jeżeli stan psychiczny jest korelatem stanu kultury a rozwój cywilizacyjny prowadzi do poprawy stanu psychicznego, **to rozwój cywilizacyjny jest zarazem czynnikiem poprawiającym stan kultury.** Jeżeli tak, to:
 - **Rozpad kulturowy bardziej zagraża grupom zaniedbującym rozwój cywilizacyjny, niż tym, które o niego dbają.**